

**učitel
naživo**

Proč se lidé nehlásí ke studiu učitelství a jak to změnit?

Srovnávací ministudie programu Učitel naživo a PAQ

Jsme nezisková organizace s týmem expertů, která usiluje o modernizaci českého vzdělávání. Vyvinuli jsme a otestovali nové programy pro učitele a ředitele škol, které výrazně zlepšují učení dětí ve školách. Naším know-how se snažíme obohatit a proměnit veřejný vzdělávací systém, abychom naplnili naši vizi: Všechny děti se učí naplno, s radostí a rovnými šancemi a ze školy odcházejí připravené na výzvy a příležitosti 21. století.

učitel
naplno

Jsme sociologická výzkumná organizace. Věnujeme se analytickým projektům zejména z oblastí vzdělávání, sociálních problémů a politiky.

PAQ
RESEARCH

Autoři studie: Václav Korbela a Daniel Prokop

Executive summary

- České školství trpí dlouhodobým nedostatkem učitelů. Ze šetření Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) z roku 2019 vyplývá, že ředitelé pro nadcházející školní rok hledali zaměstnance v míře odpovídající 6 tisícům úvazků, tedy 4,5 % ze všech úvazků. U některých aprobací byla navíc situace daleko kritičtější, například fyzikářů na druhém stupni ZŠ chybělo 14 %, učitelů informatiky 12 %. K tomu připočteme, že Česká republika (ČR) má v porovnání s Evropou rychle stárnoucí učitelův sbor. 43 % učitelů je starší padesáti let, kdežto průměr v EU je 36 %. Odchody do důchodu budou proto nedostatek lidského kapitálu ve školství v následujících letech dále prohlubovat.
- Jedním z hlavních cílů vzdělávací politiky by proto měla být snaha dostat do školství nové (kvalitní) učitele. Aktuálně to ministerstvo řeší novelou zákona o pedagogických pracovnících, která má usnadnit vstup do profese i lidem bez pedagogického vzdělání. ČR ale ztrácí řadu budoucích učitelů ještě předtím, než vůbec začnou studovat. V této ministudii ukazujeme, že kvůli různým bariérám si řada studentů nakonec vybere jinou kariéru než učitelkou, i když o ní původně uvažovali. A ti, kteří na pedagogické fakulty nastoupí, často nemají v plánu jít po dokončení studia učit.
- V ČR si na pedagogické fakulty podá alespoň jednu přihlášku každý rok přibližně čtvrtina uchazečů o studium na vysoké škole. Bohužel jen pro minimum z nich je pedagogická fakulta prioritou a jen polovina z nich má v plánu stát se učitelem. Uchazečům vadí nízké platy, podoba studia na pedagogických fakultách i současná podoba učitelské práce. Současní uchazeči mají navíc v průměru horší výsledky než je průměr v testech SCIO (42 vs. 52).
- Kvůli těmto bariérám si část uchazečů na pedagogické fakulty přihlášku vůbec nepodá, i když by o učitelství samotné zájem měli. Naše výpočty na základě dat SCIO ukazují, že pokud by se podařilo bariéry odstranit a na pedagogické fakulty by se hlásili pouze uchazeči, kteří mají o učitelství zájem, pak by tento zájem mohl vzrůst z 25 % až na 41 %. Vzrostla by také průměrná kvalita uchazečů. Jejich průměrný výsledek v testech Obecných studijních předpokladů (OSP) by byl 49 oproti původním 42 bodům. Pro představu, nárůst přihlášek na pedagogické fakulty by vzrostl z původních přibližně 25 tisíc až na 40 tisíc přihlášek. Ačkoliv kapacitní omezení fakult vzdělávajících učitele neumožňují přijmout všechny, a nemělo by to být ani cílem, je zde skrytý potenciál v řádu tisíců studentů ročně, kteří mají zájem jít učit. Tento skrytý potenciál zároveň řádově odpovídá současnému nedostatku v regionálním školství.
- Kromě studentů, kteří si vyberou úplně jinou profesní dráhu ještě před bakalářem, ztrácí ČR další část potenciálních adeptů na učitelkou profesi v navazujícím magisterském studiu a v doplňujícím pedagogickém studiu. To jsou ti, kteří nestudovali přímo pedagogickou fakultu, ale o učení by někdy měli zájem. Okolo 38 % respondentů z výzkumu PAQ Research a NMS mezi studenty a absolventy vysokých škol uvedlo, že by jednou chtěli učit a učitelství je zajímavé, ale různé bariéry je od studia nakonec odradí. Mezi tyto bariéry patří zejména pocit, že na učitelských oborech je málo praxe

(myslí si 46 % cílové populace), je zde nemoderní či nekvalitní výuka (41 %) a toto studium má malou prestiž (40 %).

- Mezinárodní šetření TALIS 2018 v neposlední řadě potvrzuje, že si učitelskou profesi vybírají lidé, pro něž je tato kariéra sekundární, případně úniková. Z šetření vyplývá, že učitelská kariéra byla prioritou jen pro 52 % začínajících učitelů v ČR, kdežto v okolních zemích (Slovensko, Rakousko a Maďarsko) byl průměr 62 %. To naznačuje, že bariéry v ČR odrazují potenciální zájemce o učitelství více než v jiných zemích. Společenské motivace, kvůli kterým si studenti vybírají učitelství, tedy například, že mohou ovlivnit rozvoj dětí a mládeže nebo že mohou pomoci sociálně slabším, jsou pro mnoho z nich důležitou, nikoliv ale jedinou podmínkou. Řadě studentů záleží na výši platu nebo na podobě učitelské profese. Zahraniční analýza ukazuje, že zemím (např. Finsko, Velká Británie), které dokáží odstranit bariéry v těchto oblastech, se daří lépe nalákat do profese i studenty, kterým záleží na osobních motivacích, jako je například výše platu.
- Snižování bariér v podobě modernizace studia se věnují jak pedagogické fakulty v rámci vlastního rozvoje nebo projektů typu SYPO, tak další organizace. Díky evaluaci organizace *Učitel naživo* můžeme dokumentovat, že modernizace studia má pozitivní dopad na schopnost oslovit jiné skupiny zájemců o učitelství. Specifikem tohoto programu je výrazné zaměření na rozsáhlou a reflektovanou praxi, která je propojena se vzděláváním učitelů zaměřeným na rozvoj profesního sebepojetí, vytváření bezpečného a podnětného prostředí pro učení, posilování motivace dětí a přebírání odpovědnosti za jejich vlastní učení. Takto konstruované studium učitelství podle evaluace DPS *Učitel naživo* pomohlo přilákat studenty s vysokou společenskou motivací (ve srovnání se začínajícími českými učiteli). To samé potvrzuje výzkum mezi studenty vysokých škol, kteří by se do navazující studia učitelství přihlásili výrazně častěji, pokud by moderním pojetím a zaměřením na praxi rozvíjelo jejich oborové znalosti.
- Naše studie ukazuje, že odstranění bariér, například v podobě rozšíření moderních programů doplňkového studia učitelství nebo modernizace pregraduálního učitelského vzdělávání, může mít velký dopad nejen na počet studentů, kteří se do těchto programů budou hlásit, ale i na jejich kvalitu a ochotu jít učit. Velmi důležitým aspektem je však také zvýšení a stabilizace finančního ohodnocení nebo zlepšení péče o učitele ve školách. Takové kroky mohou napomoci zmírnit současný nedostatek učitelů i výraznější vyšší nedostatek v budoucnu.

Nedostatek učitelů aneb Kdo a proč se (ne)hlásí na pedagogické fakulty

V současné době řada škol obtížně hledá učitele a další pedagogické pracovníky. Šetření MŠMT v roce 2019, kterého se účastnilo 99,9 % škol v regionálním školství (MŠ, ZŠ, SŠ a VOŠ), ukázalo, že jen pro následující školní rok budou ředitelé hledat úvazky učitelů v rozsahu 4,5 % všech úvazků (6 tisíc úvazků). Poptávku v dalších pěti letech odhadují ještě výrazně vyšší, na 9 % úvazků. Sehnat učitele na určité předměty je ale velmi obtížné už teď. Dvě třetiny ředitelů souhlasily s tvrzením, že sehnat učitele na trhu práce je pro ně významný či kritický problém. U některých aprobací jako fyzika a informatika s takovým tvrzením souhlasilo přes 90 % ředitelů škol (MŠMT 2019).

Kvůli věkové struktuře učitelského sboru se dá očekávat, že se bude situace dále zhoršovat. Průměrný věk pedagogů v ČR byl v roce 2016 přes 46 let. Navíc přes 42 % učitelů bylo starších než 50 let. Průměr EU byl přitom 36 % (hůře než ČR dopadlo 7 zemí) a země jako Belgie, Francie nebo Velká Británie neměly podíl starších učitelů 50 let vyšší než 30 %.

Z tohoto důvodu by měla česká vzdělávací politika nedostatek učitelů řešit. V současnosti je hlavním nástrojem novela zákona o pedagogických pracovnících, která má usnadnit vstup do profese lidem bez pedagogického vzdělání, ta byla schválena parlamentem v lednu 2020. Dále se ministerstvo snaží zlepšit odměňování učitelů. Tato ministudie ukazuje, že různé bariéry v podobě nedostatečné výše platu, současné podoby učitelské profese nebo studia skutečně odrazují nezanedbatelnou část studentů, kteří by o učitelské kariéře uvažovali, ale kvůli nim si vyberou jinou dráhu.

Na pedagogické fakulty dlouhodobě nastupuje téměř 10 % studentů ze všech začínajících bakalářů v ČR. Avšak alespoň jednu přihlášku si na pedagogickou fakultu podává významně větší část studentů. V roce 2020 tak učinila čtvrtina uchazečů. Tento podíl ukazují statistiky MŠMT z databáze Uchazeč. Stejný podíl evidují data z Národních srovnávacích zkoušek od společnosti SCIO, která používáme pro další analýzu, protože jsou přes omezenou reprezentativitu¹ jedním z mála zdrojů o uchazečích.

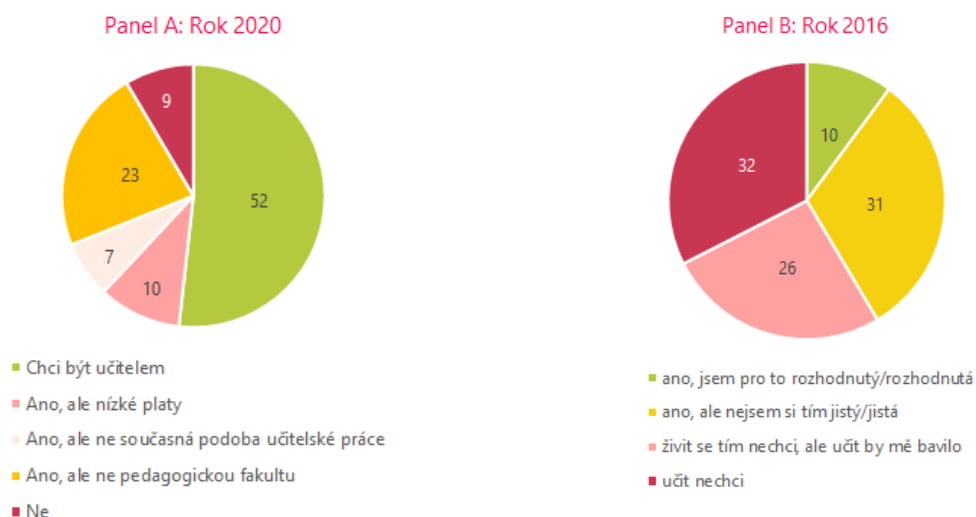
Znepokojující také je, že pedagogická fakulta byla v roce 2020 podle dat SCIO prioritní volbou jen 3 % všech studentů. Z toho lze vyvodit, že vzdělání na pedagogických fakultách není pro většinu jejich studentů, kteří činí okolo 10 % ročníku, prioritou.²

---

¹ Data SCIO nejsou plně reprezentativní, protože Národní srovnávací zkoušky neprobíhají na všech fakultách - například nezasahují lékařské fakulty. Jde však o jediný zdroj, v němž lze porovnat např. studijní předpoklady a (de)motivace lidí, kteří se ke studiu učitelství hlásí. Data obsahují přes 2677 uchazečů, z toho 666 uchazečů s přihláškou na pedagogickou fakultu.

² U první volby dokážeme rozlišit pouze uchazeče o pedagogické fakulty, nikoliv o všechny fakulty připravující učitele, takže mohou být hodnoty mírně podhodnocené.

Graf 1: Intence přihlášených na pedagogické fakulty stát se učitelem

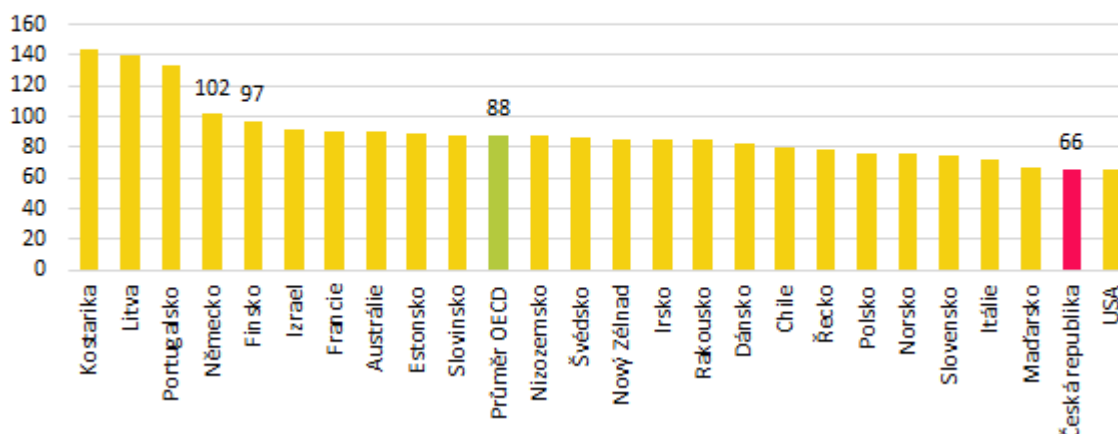

Zdroj: SCIO 2020 a 2016

Studenti přihlášení na pedagogické fakulty navíc často uvádějí, že se nechtějí věnovat učitelské profesi. Pouze 52 % z nich v roce 2020 uvedlo, že se chce stát učitelem. Jaké pro to mají důvody? To ukazuje Graf 1. Skoro polovina nechtěla studovat pedagogickou fakultu (ačkoliv alespoň jedna z přihlášek na ni směřovala), pětina vadily nízké platy a sedmině se nelíbila současná podoba učitelské práce. Hodnocení studentů nutně neříká, jestli je daná bariéra reálná, ale i samotné vnímání má dopad na výběr studijní a kariérní dráhy. V roce 2016 společnost SCIO položila otázku jinak, takže data nejsou dobře porovnatelná. Tehdy se chtělo stát učitelem jen přes 40 % uchazečů o studium na pedagogické fakultě, z toho jen 10 % určitě.

Pro ilustraci, často zmiňované nízké platy jsou zřejmé z Grafu 2, když porovnáme učitelské platy v porovnání s platy vysokoškolsky vzdělaných pracovníků v dané zemi. Česká republika vychází lépe pouze než Spojené státy americké, i když se situace v posledních letech zlepšuje.

Graf 2: Relativní platy učitelů v zemích OECD
Poměr platu učitelů a vysokoškolsky vzdělaných pracovníků v roce 2019

Zdroj: OECD, Education at glance 2020, jde o učitele na druhém stupni veřejných základních škol, platy zahrnují všechny příplatky.

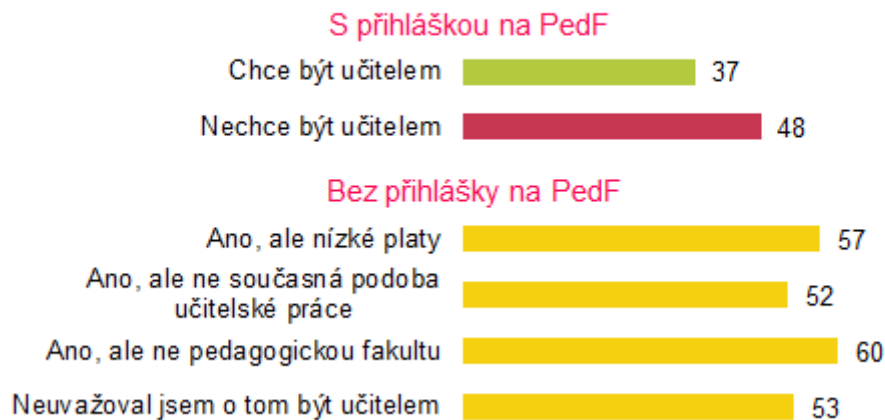
Pedagogická fakulta byla tedy pro řadu studentů záchrannou variantou, pro některé pouze cesta k vysokoškolskému titulu. Dokonce ani ti, kteří měli pedagogickou fakultu na prvním místě, se nechtěli ve valné míře stát učiteli (44,3 %). Na pedagogické fakulty se ani podle výsledků v testech SCIO nehlásili ve vysoké míře studenti s nadprůměrnými výsledky. Průměrný percentil u nich byl 42,2, kdežto průměr ze všech uchazečů byl 51,5. To je větší rozdíl než v roce 2016, kdy činil 6 procentních bodů (44,8 vs. 50,6). Z přihlášených v roce 2020 navíc jen 11 % mělo výsledky v horním kvartilu, v roce 2016 to bylo 15 %.

Mezi studenty, kteří se na pedagogické fakulty nehlásí, je nicméně ukrytá část, která by za jiných podmínek o učitelství zájem měla. V roce 2020 uvedlo 38 % studentů, že by za jiných podmínek učitelství považovali za zajímavé, i když si přihlášku na pedagogickou fakultu nepodali. Z těchto studentů 14 % vadil nízký plat učitelů, 47 % se nelíbilo, jak vypadá současná práce učitele, a 39 % studentů nechtělo studovat pedagogickou fakultu.³

Naše analýza dat SCIO dokumentuje, že kdyby se podařilo bariéry odstranit, tak by tento nevyužitý potenciál znamenal nejen větší počet zájemců, ale také kvalitnějších zájemců. Graf 3 ukazuje, že studenti, kteří by o učitelství uvažovali, ale z různých důvodů se nakonec nepřihlásili na pedagogické fakulty, měli lepší výsledky v testech SCIO než současní přihlášení. Rozdíl často přesahoval 10 procentilových bodů, zvláště oproti těm, kteří si podali přihlášku na pedagogickou fakultu a chtějí se stát učiteli.

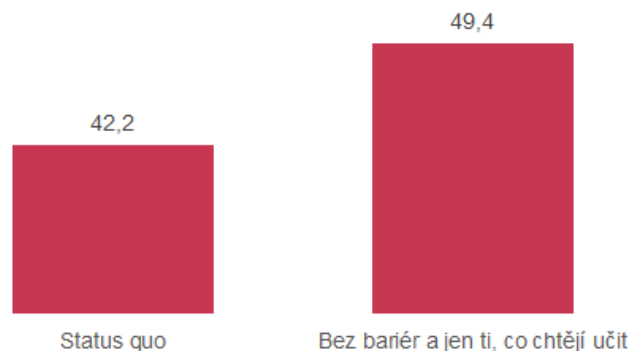
³ Malá část studentů (1,8 %) se chce stát učitelem, a přitom si nepodává přihlášku na pedagogickou fakultu, ale na jinou fakultu, která také nabízí pedagogický obor, tedy obor vedoucí k učitelství kvalifikaci. Případně se chtějí do učitelství dostat jinou cestou.

Graf 3: Průměrné OSP podle přihlášky a důvodů

Zkusme si proto hypoteticky představit, že žádné bariéry neexistují a na pedagogické fakulty by se přihlásili všichni studenti, kteří mají o učitelství zájem. Zároveň by se nehlásili ti, kteří si v současnosti přihlášku na pedagogickou fakultu podali, ale nechtějí se stát učiteli. V takovém případě by procento studentů s přihláškou na pedagogickou fakultu vzrostlo z 25 % na 41 %. Jak ukazuje Graf 4, zvýšil by se i průměrný percentil uchazečů ze 42,2 na 49,4. Velký nárůst by navíc nastal také v podílu studentů z horního kvartilu výsledků OSP. I přes větší počet přihlášek by 20 % přihlášených mělo výsledek v top kvartilu, což je skoro dvakrát větší podíl než současných 11 %.

Graf 4: Průměrné OSP v současnosti a bez bariér

Porovnejme si, jak by se nominálně takový nárůst promítl do nedostatku učitelů v ČR. Nárůst z 25 % na 40 % přihlášek na pedagogické fakulty při odstranění bariér představuje nárůst přibližně z 25 na 40 tisíc přihlášek. Je logické, že ne všichni by si nakonec pedagogickou fakultu vybrali a zdaleka ne všichni by mohli být z kapacitních a jiných důvodů přijati. Takový nárůst ale představuje nárůst zájmu o učitelství v řádu tisíců studentů každý rok, kteří by měli zájem jít po skončení studia učit. Z toho vyplývá, že i jen snížení některých bariér či jejich vnímání mezi studenty může významně napomoci snížit nedostatek učitelů v ČR v budoucnosti.

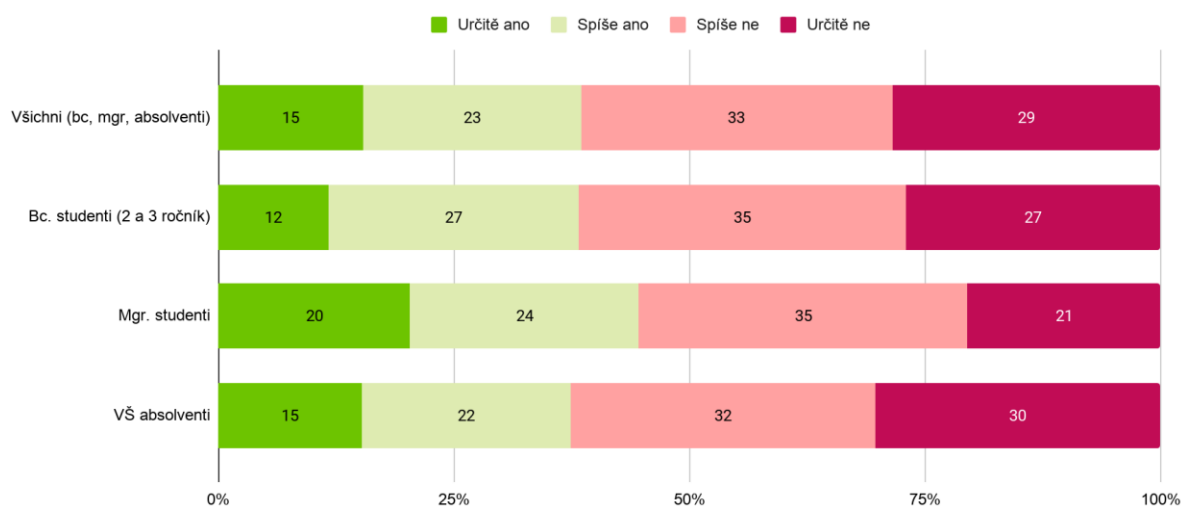

Kdo a proč (ne)chce pokračovat na pedagogické fakultě v magisterském studiu?

Zájem není ani o navazující magisterské studium. Na jaře 2020 realizovali společnosti PAQ Research, MEDIAN a NMS pro organizaci Učitel naživo výzkum potenciálních zájemců o navazující magisterské a doplňkové studium učitelství. Vzorek byl složen ze studentů 2. a 3. ročníků bakalářského studia, studentů magisterského studia a čerstvých absolventů VŠ studia. Zaměřoval se na lidi, kteří nestudují a nestudovali pedagogické fakulty a učitelství, ale konkrétní přírodovědné a společenské obory, které by mohli po doplnění pedagogické kvalifikace vyučovat na základních a středních školách. Výzkum (n=605) se uskutečnil online dotazováním a byl reprezentativní z hlediska oborové struktury, pohlaví studentů a regionality.

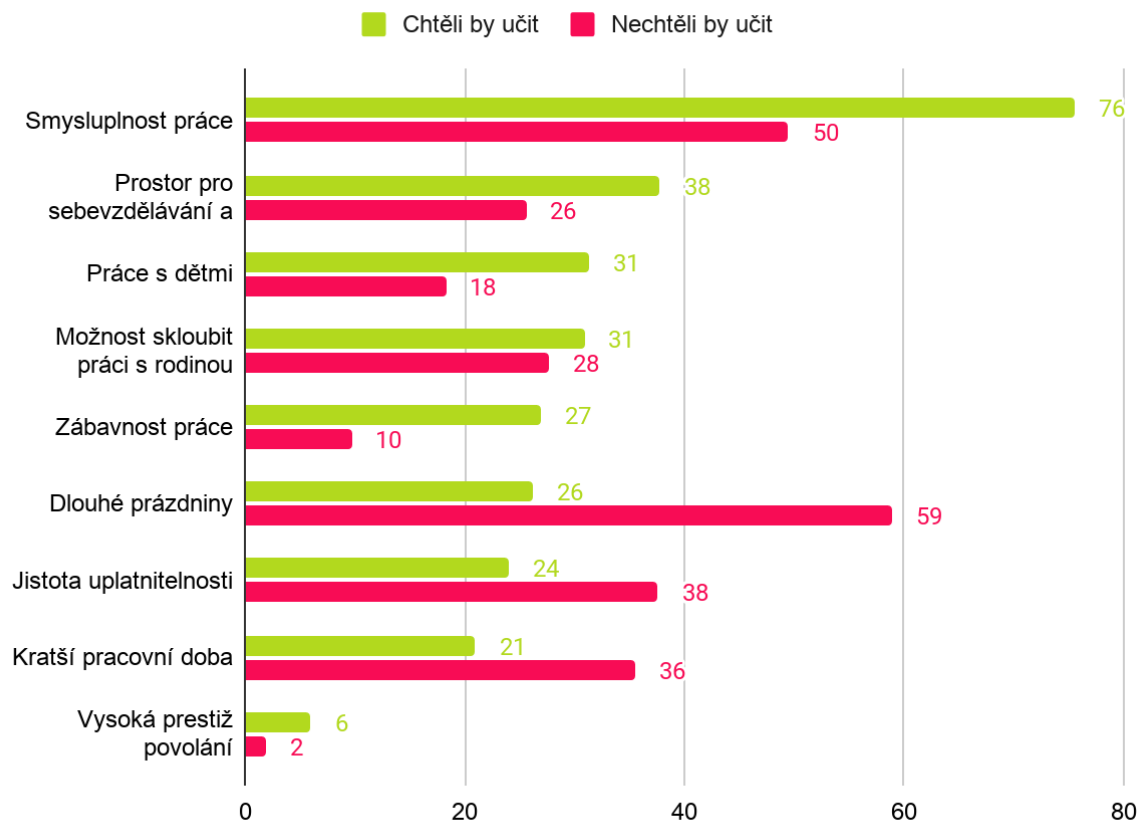
Okolo 38 % respondentů tohoto výzkumu uvedlo, že by jednou chtěli učit a učitelství je zajímavá a 15 % uvedlo, že si tím jsou jistí. Kvůli sociální desirabilitě je nutno brát v potaz spíše toto menší procento, i to ale znamená výrazný potenciál rozšíření počtu učitelů ze studentů jiných oborů. Zájem v podstatě prochází napříč skupinami bakalářských a magisterských studentů a čerstvých absolventů.

Graf 5: Nakolik souhlasíte s výrokiem: Chtěl(a) bych jednou učit, zajímá mě učitelství

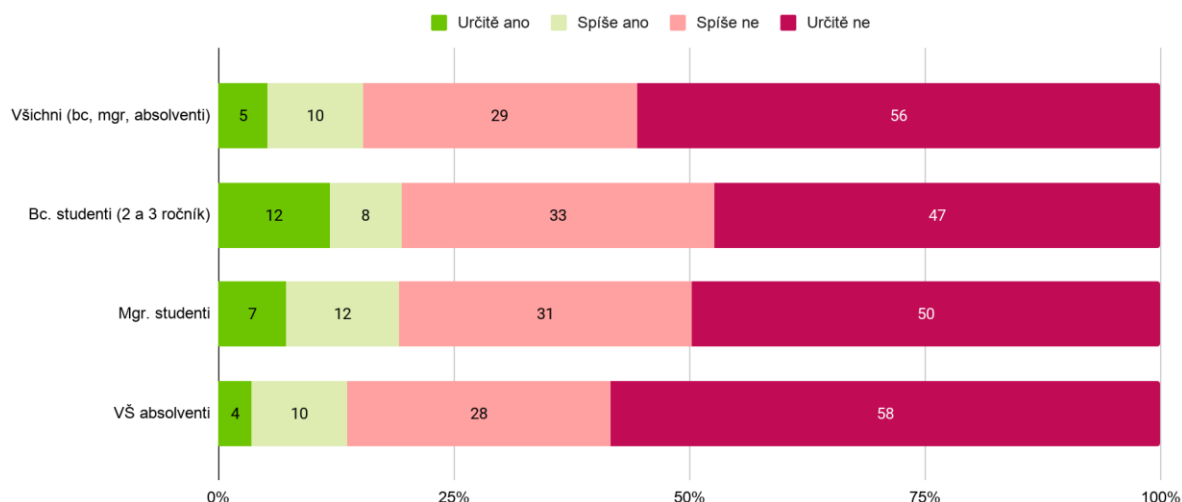
Vysokoškolští studenti a absolventi, kteří mají zájem o učitelství, se od svých vrstevníků bez tohoto zájmu liší v tom, že za zásadní výhodu učitelské profese považují smysluplnost práce, prostor pro vlastní rozvoj, práci s dětmi a zábavnost práce. Naopak lidé bez zájmu o učitelství více zdůrazňují pragmatické argumenty (prázdniny, jistota, pracovní doba). Alarmující je, že ani pro zájemce o učitelství není argumentem prestiž profese.

Graf 6. Které z následujících výhod učitelské profese považujete za zásadní?

Velká část absolventů není ochotna studovat magisterské studium učitelství, i když o učení mají zájem. Z cílové populace vysokoškolských studentů a čerstvých absolventů to činí jen 15 %, z bakalářských studentů by navazující magisterské studium zvažovalo 12 %. To jsou takřka všichni, kteří „určitě“ chtějí někdy v budoucnu učit a zajímají se o učitelství (viz výše). Lidé s volnějším zájmem o učitelství („spíše ano“), ale navazující magisterský obor studovat nechtějí. Stejně tak navazující magisterské studium nepřitahuje studenty, kteří již magistra studují (doplnění druhého Mgr. či změna při nespokojenosti s oborem).

Graf 7. Nakolik byste zvažoval(a), že byste šel/šla studovat navazující magisterské studium učitelství na některé z největších vysokých škol (UK, MUNI apod.)

Zřejmě tedy existují bariéry, kvůli nimž k úvaze o studiu navazujícího magisterského studia pedagogiky dojdou jen bakalářští studenti s extrémním zájmem o učitelství, ale většinu ze zbytku potenciálních zájemců odradí. Mezi tyto bariéry patří zejména pocit, že na učitelských oborech je málo praxe (myslí si 46 % cílové populace), je zde nemoderní či nekvalitní výuka (41 %) a toto studium má malou prestiž (40 %).

Takové postoje přitom do jisté míry sdílejí i lidé, kteří by studium navazujícího magisterského studia učitelství zvažovali. Negativní konotace mohou hrát roli v jejich rozhodování při skutečném výběru magisterského studia. Výzkum totiž mj. ukázal, že velkým faktorem jeho výběru je návaznost na bakalářské / předchozí studium a lokace ve stejné fakultě (znalost prostředí).

Začínající učitelé a jejich motivace v mezinárodním porovnání

Je možné, že s bariérami při vstupu do učitelství se potýkají všechny země v Evropě. Zahraniční zkušenost může naznačit, že je velmi těžké bariéry snižovat veřejnými politikami. Následující analýza ale ukazuje, že tomu tak úplně není a v ČR se zdají být bariéry významnější než v jiných státech.

Otázky analyzujeme z mezinárodního šetření TALIS 2018. Zaměřuje se na začínající učitele (2 nebo méně let praxe). První otázka je, jestli byla u začínajících učitelů tato profese jejich první volbou. Graf 8 prezentuje, že nebyla tak často jako u učitelů v sousedních zemích, v ČR pouze pro 52 % začínajících učitelů, zatímco v Rakousku pro 59 % učitelů, na Slovensku 61 % a 66 % v Maďarsku. V prvním kroku záměrně porovnáváme země, které nám jsou blízké historicky, vzdělávacím systémem a výší platu učitelů v poměru k jiným VŠ zaměstnancům, aby nebylo porovnání ovlivněno tolika vlivy. V další části analýzu rozšiřujeme o další země. Tyto výsledky naznačují, že si učitelství nakonec nevybrali oproti jiným zemím studenti s nejvyšší motivací, kteří byli ochotni překonat bariéry, ale častěji studenti, kteří neměli jinou lákavější variantu.

Graf 8: Učitelství jako první volba u začínajících učitelů (v %)

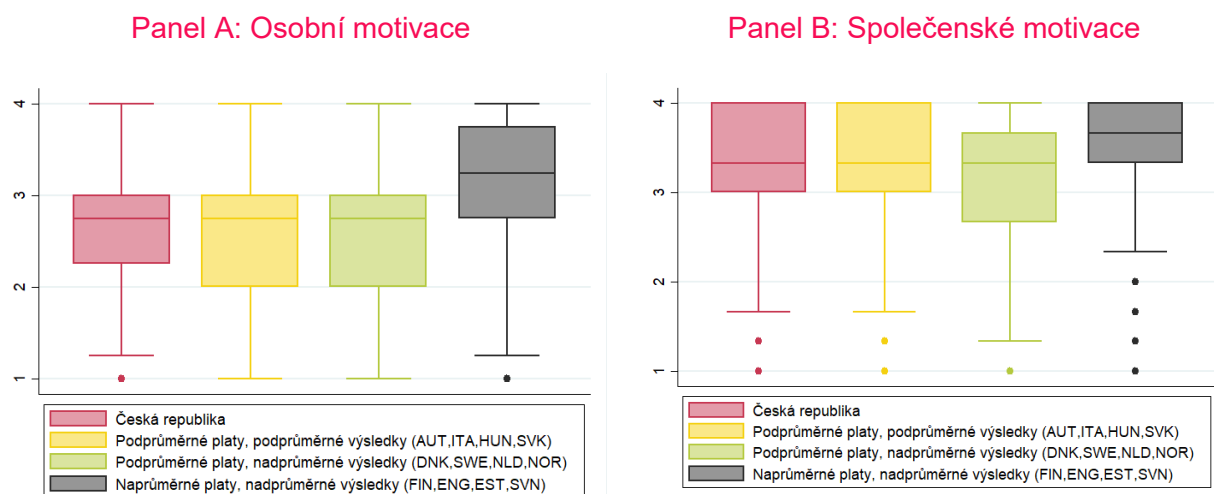
Zdroj: TALIS 2018

Je tedy možné, že čeští učitelé mohou volit učitelství ne kvůli motivaci jít učit, ale z jiných důvodů. Proto dále porovnáváme motivace se třemi skupinami zemí rozdělenými podle relativních platů vzhledem k ostatním vysokoškolákům a podle výsledků PISA. Rozdělili jsme dvanáct evropských zemí účastnících se testování TALIS a PISA do tří skupin: a) země s podprůměrnými relativními platy v rámci OECD a podprůměrnými výsledky v PISA (Rakousko, Itálie, Maďarsko a Slovensko), b) země s podprůměrnými platy, ale nadprůměrnými výsledky (Dánsko, Švédsko, Nizozemsko a Norsko) a c) země s nadprůměrnými platy a výsledky (Finsko, Anglie, Estonsko a Slovinsko). Motivace výběru povolání jsme převedli na dvě skupiny: 1) Osobní motivace (stabilní kariéra, spolehlivý příjem, jistota práce a rozvrh zapadá do osobních povinností) na škále 1 - 4 a 2) Společenské

motivace (ovlivnění rozvoje dětí a mládeže, pomoc sociálně slabším a prospěšnost pro společnost) na škále 1 - 4. Výsledek je pak průměrem v dané skupině.

Čeští začínající učitelé měli skutečně o něco vyšší osobní pragmatické motivace pro výběr profese oproti zemím s podprůměrnou výší relativních platů. Graf 9 to ukazuje v tzv. krabicovém grafu (boxplot), kde středová čára je medián a hranice boxů ukazují hranice horního a spodního kvartilu. Čeští učitelé se výrazně neliší od zemí s podobnými platy v mediánu nebo horním kvartilu, ale je zde méně začínajících učitelů, pro které by při výběru povolání nebyly osobní motivace důležité (Panel A). To se ukazuje i v rozdílech v průměru, který měla ČR z této skupiny nejvyšší (2,74 vs. zbytek 2,6). Nepřekvapivě, ještě vyšší osobní motivace lze nalézt v zemích, kde jsou platy nadprůměrné v rámci OECD. Pro české začínající učitele zároveň platí, že pro ně nejsou oproti ostatním zemím méně důležité společenské motivace (Panel B). Společenské motivace lze najít u zemí s podprůměrnými platy a nadprůměrnými výsledky, jako je Dánsko nebo Norsko. Výsledky proto naznačují, že společenské motivace jsou ve většině případů nutnou podmínkou, ale v zemích s vysokými platy se zároveň daří nalákat učitele s vysokými osobními motivacemi.

Graf 9: Důvody výběru profese pro začínající učitele

Zdroj: TALIS

Naše výsledky jsou podporovány zjištěními dalších studií. Krajčová a Münich (2018) na datech ze šetření PIAAC ukazují, že čeští mladí učitelé nemají v průměru nižší kognitivní dovednosti než učitelé v jiných zemích. Je ale pravdou, že mezi mladými učiteli jsou vysoké rozdíly. To naznačuje, že si tuto profesi vybírají jak kvalitní a velmi motivovaní studenti, tak studenti s nízkými dovednostmi. Odstranění bariér (plat, pedagogické fakulty, prestiž profese) a změna jejich vnímání by proto mohlo napomoci hned dvěma způsoby. Tím prvním je, že na pedagogické fakulty by se častěji hlásili studenti s vysokou společenskou motivací, kteří mají také vyšší osobní motivace. A také by se častěji hlásili studenti s ne tak vysokou společenskou motivací, ale s dobrými výsledky a pragmatickou osobní motivací. Je však nutné říci, že výborné výsledky v testu obecných studijních předpokladů nemusí nutně znamenat, že daný člověk bude dobrý učitel. Na druhou stranu Hanushek a kol. (2019) ukazují, že kognitivní dovednosti studentů jsou silným prediktorem toho, jaký budou mít jako učitelé vliv na výsledky svých studentů. V neposlední řadě, pokud by se podařilo získat na pedagogické fakulty

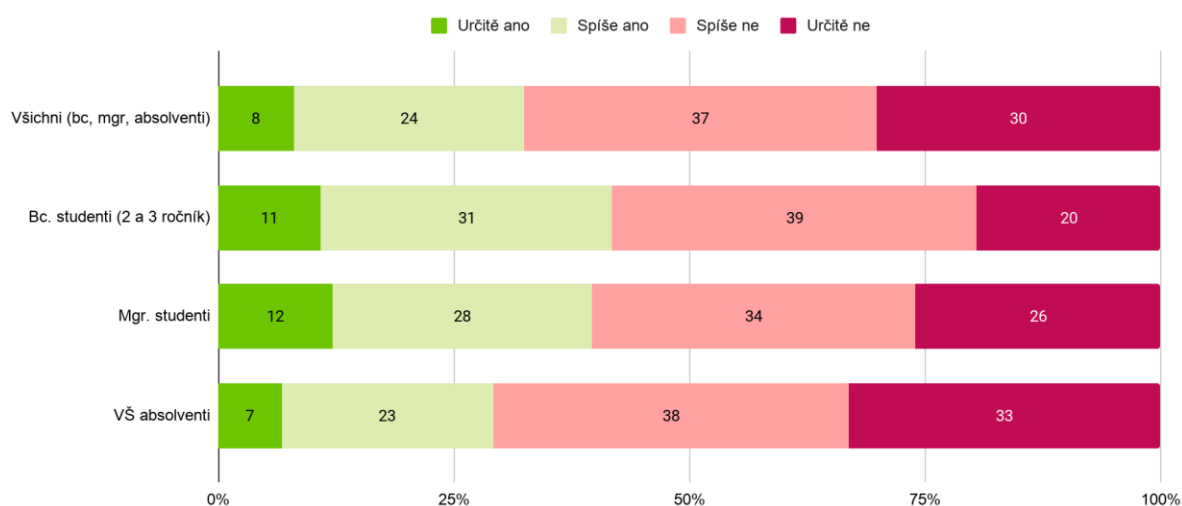
kvalitnější studenty a následně nové učitele do škol, mělo by to z dlouhodobého hlediska výrazný pozitivní dopad na ekonomický rozvoj ČR (Krajčová a kol. 2019).

Jak lze snížit bariéry?

Vzdělávací politika má různé nástroje pro snížení vnímaných a reálných bariér. Jedním z často vnímaných problémů je kvalita výuky na pedagogických fakultách. Za poslední roky proběhly na řadě fakult kroky k modernizaci studia nebo posílení praxe, které mají vést k vyšší atraktivitě a efektivitě pregraduálního studia. Má ale modernizace studia vliv na to, jací studenti se hlásí? To ilustrujeme na datech organizace Učitel naživo, která evaluuje svůj program doplňkového pedagogického studia učitelství.

Připomeňme si, že ve výzkumu studentů VŠ (N=605) uvedlo 32 % cílové populace vysokoškolských studentů a čerstvých absolventů, že by zvažovali studium navazujícího magisterského studia učitelství, pokud by bylo moderní a zaměřené zejména na získání praxe. Zároveň bez této podmínky se zájem (určitě či spíše ano) pohyboval okolo 15 %. V klíčové populaci bakalářských studentů se zastoupení pozitivních odpovědí zvyšuje z 30 na 42 % a je dáno zejména rozšířením skupiny těch, kteří tuto možnost připouštějí.

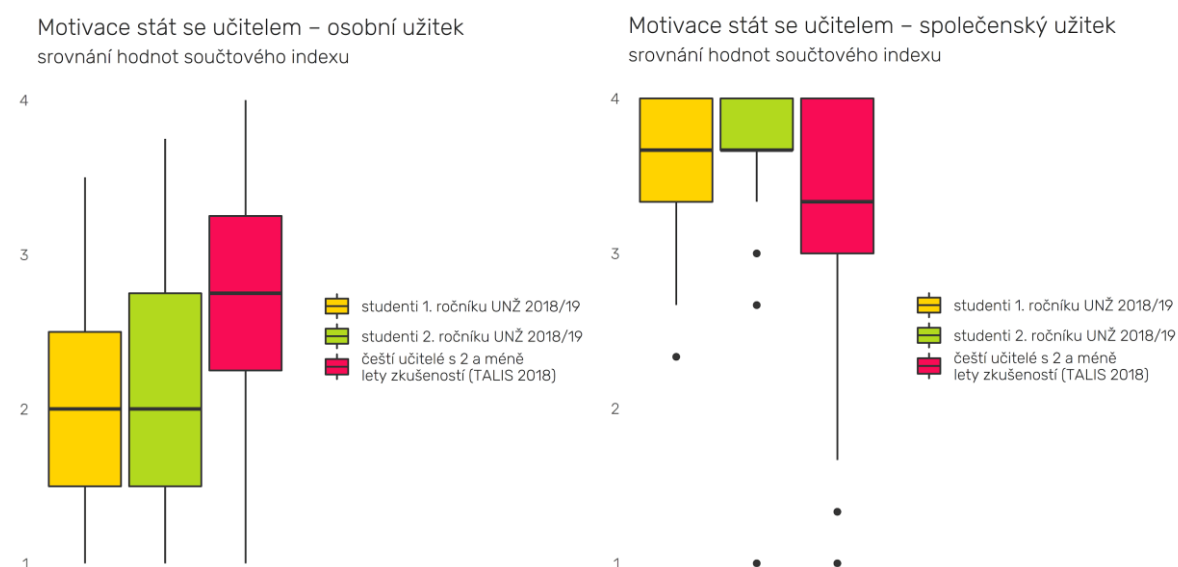
Graf 10. Zvažoval(a) byste studium navazujícího magisterského programu učitelství ve svém (nebo jiném) oboru, pokud by bylo moderní a zaměřené na získání praxe?

Program organizace Učitel naživo je doplňkové pedagogické studium pro absolventy specifických oborů. Tento program se sice liší, ať už od standardního bakalářského studia na pedagogické fakultě, případně navazujícího magisterského studia učitelství, některá zjištění ale mohou být generalizovatelná. Specifikem programu Učitele naživo je mimo jiné výrazné zaměření na rozsáhlou a reflektovanou praxi, která je propojena se vzděláváním učitelů zaměřeným na rozvoj profesního sebepojetí, vytváření bezpečného prostředí pro učení, posilování motivace dětí a přebírání odpovědnosti za jejich vlastní učení.

Podle evaluace toto doplňkové studium učitelství přitahuje studenty, kteří mají ve srovnání se začínajícími učiteli v ČR v průměru vyšší společenskou motivaci stát se učitelem (ovlivnění rozvoje dětí, pomoc sociálně slabším, společenská prospěšnost) a nižší osobní pragmatické motivace (stabilita, spolehlivý příjem, jistota práce, rozvrh), jak ukazuje graf 11.

Graf 11: Důvody výběru profese pro začínající učitele - program Učitel naživo vs. TALIS

1. ročník N = 29 studentů, 2. ročník N = 33 studentů, *čeští učitelé s 2 a méně lety zkušeností ze šetření TALIS 2018, N = 281

Tato zjištění mají validitu pro nastavení veřejných politik ze dvou důvodů. Zaprvé výsledky ukazují, že změna v bariérách, v tomto případě modernizace studia, má reálný dopad na to, jací studenti se do programu hlásí. Lze předpokládat, že by studenti reagovali i v případě studia na pedagogické fakultě, pokud by o změnách byli dobře informováni. Zároveň to naznačuje, že snížení jakékoliv bariéry (např. zvýšení platu) ovlivní, kolik a jací studenti se o učitelskou kariéru budou ucházet. Je nutné ovšem dodat, že každá bariéra může ovlivnit jiný typ studentů. Výsledky taktéž podporují tvrzení, že rozvinutí podobných moderních programů doplňkového studia učitelství, jako realizuje Učitel naživo, může být komplementární se schématem pregraduálního učitelského vzdělávání a může doplňovat do učitelské profese absolventy, kteří mají vysokou motivaci k učitelství, ale jinak by do něj nevstoupili. Reálný efekt těchto programů je ale závislý na jejich rozškálování a institucionalizaci.

Zdroje

Hanushek, E. A., Piopiunik, M., & Wiederhold, S. (2019). The value of smarter teachers international evidence on teacher cognitive skills and student performance. *Journal of Human Resources*, 54(4), 857-899.

Krajčová, J. & München, D. (2018). *Intelektuální dovednosti českých učitelů v mezinárodním a generačním srovnání*. Národohospodářský ústav AV ČR, vvi.

Krajčová, J., München, D., & Protivínský, T. (2019). *Kvalita práce učitelů, vzdělanost, ekonomický růst a prosperita České republiky*. Národohospodářský ústav AV ČR, vvi.

Jelen, V. & Maršíková, M. (2019). Hlavní výstupy z Mimořádného šetření ke stavu zajištění výuky učitelů v MŠ, ZŠ, SŠ a VOŠ. MŠMT

Scio.cz. (2020). *Dotazníky u národních srovnávacích zkoušek* [online]. Scio [Cit. 16.02.2021]. Dostupné z: <https://bit.ly/2ZuZcs9>